

شناسنامه ماده:

	دوره	کد ماده	عنوان ماده	نوع ماده	واحد	نوع واحد	ساعات هفتگی
	کارشناسی		نحو و صرف ۴	اصلی	۲	نظری	۲
رشته	تفسیر						
روش تدریس	القایی - خودخوان - کتابخانه ای - کار در کلاس						
تعریف ماده	این ماده به بررسی قواعد نحوی و صرفی بر اساس کتاب الفیه ابن مالک (از ابتدای باب المفعول له تا آخر باب حروف الجر و صرف کل باب التصغیر) می پردازد و به منظور مسلط شدن طلاب بر قواعد نحوی و صرفی است تا طلاب بتوانند نصوص شرعی را دقیق تر فهم نمایند. لذا می بایست طلاب ابیات الفیه را حفظ نموده و بتوانند آن را شرح دهند.						
اهداف ماده	۱. طلاب بتوانند قواعد نحوی و صرفی خوانده شده در الفیه را شرح داده، آن را بر نصوص تطبیق دهند و معانی درست نص را فهم نمایند. ۲. آشنایی با اختلافات مشهور در ابواب نحوی و صرفی و اثر اختلافات بر تغییر معانی.						
دستاورد آموزشی	پس از تدریس این توانایی در طلاب ایجاد می شود: ۱. استفاده از قواعد عربی در درک صحیح از نصوص. ۲. حفظ ابیات الفیه و شرح آنها. ۳. فهم اختلافات مشهور در ابواب نحوی و صرفی و اثر آنها در تغییر معانی.						

جدول ارزیابی و امتحانات:

ردیف	مورد	حداقل	حداکثر	توضیحات
۱	حفظ نحو	۱۸٪	۱۸٪	یک چهارم نمرات از صرف باشد.
۲	حفظ صرف	۷٪	۷٪	
۳	اعراب	۱۵٪	۳۰٪	
۴	شرح متن نحو	۱۰٪	۲۵٪	
۵	شرح متن صرف	۴٪	۲۰٪	
۶	نحو: تعریفات، تقسیمات، شروط	۵٪	۲۰٪	
۷	صرف: تعریفات، تقسیمات، شروط	۲٪	۱۵٪	

مراجع و مصادر:

۱- شرح ابن عقیل علی ألفیة ابن مالک: المؤلف: ابن عقیل، عبد الله بن عبد الرحمن العقیلى الهمدانی المصری (المتوفی: ۷۶۹هـ)، المحقق: محمد محیی الدین عبد الحمید، الناشر: دار التراث - القاهرة، دار مصر للطباعة، سعید جودة السحار وشركاه.

۲- أوضح المسالك إلى ألفیة ابن مالک: المؤلف: عبد الله بن يوسف بن أحمد بن عبد الله ابن يوسف، أبو محمد، جمال الدین، ابن هشام (المتوفی: ۷۶۱هـ)، المحقق: يوسف الشیخ محمد البقاعی، الناشر: دار الفكر للطباعة والنشر والتوزیع.

۳- شرح الأشمونی علی ألفیة ابن مالک: المؤلف: علی بن محمد بن عیسی، أبو الحسن، نور الدین الأشمونی الشافعی (المتوفی: ۹۰۰هـ)، الناشر: دار الکتب العلمیة بیروت- لبنان، الطبعة: الأولى ۱۴۱۹هـ- ۱۹۹۸م.

۴- حاشیة الصبان علی شرح الأشمونی لألفیة ابن مالک: المؤلف: أبو العرفان محمد بن علی الصبان الشافعی (المتوفی: ۱۲۰۶هـ)، الناشر: دار الکتب العلمیة بیروت- لبنان، الطبعة: الأولى ۱۴۱۷هـ- ۱۹۹۷م.

۵- شرح الکافیة الشافیة: المؤلف: محمد بن عبد الله، ابن مالک الطائی الجبائی، أبو عبد الله، جمال الدین (المتوفی: ۶۷۲هـ)، المحقق: عبد المنعم أحمد هریدی، الناشر: جامعة أم القرى مرکز البحث العلمی وإحياء التراث الإسلامی کلیة الشریعة والدراسات الإسلامیة مكة المكرمة.

۶- البهجة المرضیة: المؤلف: عبد الرحمن بن أبی بکر، جلال الدین السیوطی (المتوفی: ۹۱۱هـ).

۷- النحو الوافی: المؤلف: عباس حسن (المتوفی: ۱۳۹۸هـ)، الناشر: دار المعارف.

۸- القواعد الأساسیة للغة العربیة (حسب منهج الألفیة لابن مالک و خلاصة الشراح لابن هشام وابن عقیل والأشمونی): المؤلف: السید أحمد الهاشمی، الناشر: دار الکتب العلمیة بیروت - لبنان.

۹- توضیح النحو: المؤلف: عبدالعزيز محمد فاخر، الناشر: المكتبة الأزهرية للتراث.

۱۰- معانی النحو: المؤلف: فاضل صالح السامرائی، الناشر: دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع - الأردن.

۱۱- نشأة النحو وتاريخ أشهر النحاة: المؤلف: الشيخ محمد الطنطاوی رحمه الله، المحقق: أبي محمد عبد الرحمن بن محمد بن إسماعيل، الناشر: مكتبة إحياء التراث الإسلامي، الطبعة: الأولى ۲۰۰۵م-۱۴۲۶هـ

۱۲- شرح الألفية لابن مالك: المؤلف: الحسن بن قاسم المرادی، التحقیق: الدكتور فخرالدين قباوة، دار مكتبة المعارف للطباعة والنشر بيروت- لبنان، الطبعة الأولى: ۱۴۲۸هـ-۲۰۰۷م.

۱۳- توضیح الصرف: المؤلف: عبدالعزيز محمد فاخر، مطبعة السعادة، ۱۴۰۸هـ-۱۹۸۸م.

سرفصل های ماده:

جلسات هفتگی	موضوعات	مقرر تدریس
۱	تعريف مفعول له؟، انواع مفعول له و حكم هر کدام؟، چه تفاوتی بین نسخه‌ی «فأجرزة» بالحرف و نسخه‌ی «فأجرزة باللام» وجود دارد؟، با توجه به مباحث این ابیات شاهد در بیت «وإني لتغروني لذكرأك هزة كما انتفض العصفور بلكه القطر» چیست؟	شرح ابن عقيل: صص ۵۷۸-۵۷۳؛ أوضح المسالك: صص ۲۹۲-۲۸۹؛ نحو الوافی: صص ۲۴۱-۲۳۶
۲	تعريف ظرف؟، عامل در ظرف؟، با توجه به تعريف ظرف، نقش «يَوْمًا» در آیهی «إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا» چیست؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفیة	شرح ابن عقيل: صص ۵۸۳-۵۷۹؛ أوضح المسالك: صص ۲۹۶-۲۹۳؛ نحو الوافی: صص ۲۴۸-۲۴۲
۳	تعريف ظرف متصرف و غير متصرف؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفیة	شرح ابن عقيل: صص ۵۸۹-۵۸۴؛ أوضح المسالك: صص ۲۹۶؛ نحو الوافی: صص ۲۶۵-۲۵۲
۴	تعريف مفعول معه و بيان عامل آن؟، چه موقع بدون اینکه فعلی آمده باشد مفعول معه منصوب می‌شود؟، اسمی که بعد از واو می‌آید چند نوع است؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفیة	شرح ابن عقيل: صص ۵۹۶-۵۹۰؛ أوضح المسالك: صص ۳۰۰-۲۹۷؛ نحو الوافی: صص ۳۱۳-۳۰۴

<p>۵</p>	<p>حکم مستثنی بعد از الای؟، حکم مستثنی وقتی مقدم بر مستثنی منه شود؟، حکم استثنای مفرغ؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفية</p>	<p>الاستثناء: ما استثنیت إلا مع تمام یتصب و بعد نفی أو کنفی أنتخب إتباع ما اتصل وانصب ما انقطع وعن تمیم فیہ إبدال وقع وغير نصب سابق فی النفی قد یأتی ولكن نصبه اختر إن ورد وإن یفرغ سابق إلا لما بعد یکن کما لو إلا عدما شرح ابن عقیل: صص ۶۰۴-۵۹۷؛ أوضح المسالک: صص ۳۰۵-۳۰۱؛ نحو الوافی: صص ۳۲۵-۳۱۵</p>
<p>۶</p>	<p>حکم الا وقتی بخاطر تاکید تکرار شود؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفية</p>	<p>وألغ إلا ذات توكید كلا تمرر بهم إلا الفتی إلا العلا وإن تكرر لا لتوكید فمع تفریغ التأثير بالعامل دع فی واحد ممّا یلا استثنی ولس عن نصب سواه مغنی ودون تفریغ مع التقدّم نصب الجميع احکم به والتزم وانصب لتأخیر وجیء بواحد منها کما لو كان دون زائد کلم یفوا إلا امرؤ إلا علی وحکمها فی القصد حکم الأوّل شرح ابن عقیل: صص ۶۱۰-۶۰۴؛ أوضح المسالک: صص ۳۰۷-۳۰۵؛ نحو الوافی: صص ۳۴۲-۳۳۸</p>
<p>۷</p>	<p>حکم استثنا با غیر و سوی؟، حکم خود غیر؟، حکم استثنا با لیس و لایکون؟، حکم استثنا با خلا و عدا؟، حکم استثنا با حاشا؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفية</p>	<p>واستثن مجروراً بغير معربا بما لمستثنی بألا نسبا ولسوی سویی سواء اجعلا علی الأصح ما لغير جعل واستثن ناصبا بليس وخلا وبعدا وبيكون بعد لا واجرر بسابقی یكون إن ترد وبعدا ما انصب وانجرار قد یرد وحيث جرّاً فهما حرفان کما هما إن نصبا فعلان وکنخلا حاشا ولا تصحب ما وقيل حاش وحشا فاحفظهما شرح ابن عقیل: صص ۶۲۴-۶۱۰؛ أوضح المسالک: صص ۳۱۱-۳۰۷؛ نحو الوافی: صص ۳۵۷-۳۴۳</p>
<p>۸</p>	<p>تعريف حال؟، تعريف حال مشتق و حال منتقل؟، مواضعی که حال جامد می آید؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفية</p>	<p>الحال: الحال وصف فضلة منتصب مفهوم فی حال کفردا أذهب وكونه منتقلا مشتقا یغلب لكن لیس مستحقا ویکثر الجمود فی سعر وفي مبدی تأوّل بلا تکلف کبعه مدّا بكذا یدا یید وکرّ زید أسداً أي كأسد شرح ابن عقیل: صص ۶۲۹-۶۲۵؛ أوضح المسالک: صص ۳۱۴-۳۱۲؛ نحو الوافی: صص ۳۷۵-۳۶۳</p>
<p>۹</p>	<p>چه موقع حال معرفه می آید؟، شرط نکره شدن صاحب حال؟، تقدم حال بر صاحبش چگونه است؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفية</p>	<p>والحال إن عرّف لفظاً فاعتقد تنکیره معنی کوحدک اجتهد ومصدرٌ منکرٌ حالاً یقع بکثرة کبغته زید طلع ولم ینکر غالباً ذو الحال إن لم یتأخر أو یخصّص أي بین من بعد نفی او مضاهیه کلا یبغ امرؤ علی امریء مستسهلا وسبق حال ما بحرف جرّ قد أبوا ولا أمنعه فقد ورد شرح ابن عقیل: صص ۶۴۳-۶۳۰؛ أوضح المسالک: صص ۳۱۷-۳۱۴؛ نحو الوافی: صص ۳۷۶-۳۷۵ و صص ۴۰۷-۴۰۲</p>

<p>۱۰</p>	<p>در چه صورتی می توان برای مضاف الیه حال آورد؟، چه موقع تقدیم حال بر عامل جایز است؟ چه موقع ممنوع؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفتیه</p>	<p>ولا تجز حالا من المضاف له إلا إذا اقتضى المضاف عمه أو كان جزء ماله أضيفا أو مثل جزئه فلا تحيفا والحال إن ينصب بفعل صرفا أو صفة أشبهت المصرفا فجائز تقدیمه كمرعا ذا راحل ومخلصا زيد دعا وعامل ضمن معنى الفعل لا حروفه مؤخران ليعملا كتلك ليت وكأن وندر نحو سعيد مستقرا في هجر شرح ابن عقيل: صص ۶۵۰-۶۴۳؛ أوضح المسالك: صص ۳۲۱-۳۱۹؛ نحو الوافی: صص ۳۸۵-۳۷۸</p>
<p>۱۱</p>	<p>تعدد حال و صاحب حال چگونه است؟، تعریف حال موسسه و حال موکده؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفتیه</p>	<p>ونحو زيد مفردا أنفع من عمرو معانا مستجاز لن يهن والحال قد يجيء ذا تعدد لمفرد فاعلم وغير مفرد وعامل الحال بها قد أكدا في نحو لا تعث في الأرض مفسدا وإن تؤكد جملة فمضمر عاملها ولفظها يؤخر شرح ابن عقيل: صص ۶۵۴-۶۵۰؛ أوضح المسالك: صص ۳۲۵-۳۲۱؛ نحو الوافی: صص ۳۸۸-۳۸۵</p>
<p>۱۲</p>	<p>شرط حال واقع شدن جمله؟، چه موقع رابط باید ضمیر باشد؟، عامل حال چه موقع وجوبی و چه موقع جایزی حذف می شود؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفتیه</p>	<p>وموضع الحال تجيء جملة كجاء زيد وهو ناو رحله وذات بدء بمضارع ثبت حوت ضميرا ومن الواو خلت وذات واو بعدها انو مبتدا له المضارع اجعلن مسندا وجملة الحال سوى ما قدما بو او بمضمر أو بهما والحال قد يحذف ما فيها عمل وبعض ما يحذف ذكره حظل شرح ابن عقيل: صص ۶۶۲-۶۵۵؛ أوضح المسالك: صص ۳۲۹-۳۲۵؛ نحو الوافی: صص ۴۰۱-۳۹۰</p>
<p>۱۳</p>	<p>تعریف تمییز؟، انواع تمییز؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفتیه</p>	<p>التمييز: اسم بمعنى من مبین نکره ينصب تمييزا بما قد فسره كشبر ارضا وقفيز برأ ومنوين عسلا وتمرا وبعد ذی وشبهها اجرره إذا أضفتها كمد حنطة غذا والنصب بعد ما أضيف وجبا إن كان مثل ملء الأرض ذهباً شرح ابن عقيل: صص ۶۶۶-۶۶۳؛ أوضح المسالك: صص ۳۳۲-۳۳۰؛ نحو الوافی: صص ۴۲۵-۴۱۳</p>
<p>۱۴</p>	<p>حکم تمییز بعد از افعال تفضیل؟، کدام یک از انواع تمییز می تواند با من مجرور شود؟، تقدیم تمییز بر عامل و اختلاف نُحاة؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفتیه</p>	<p>والفاعل المعنى انصبين بأفعلا مفضلا كانت أعلى منزلا وبعد كل ما اقتضى تعجبا ميتر كأكرم بأبي بكر أبا واجرر بمن إن شئت غير ذی العدد والفاعل المعنى كطب نفسا تفد وعامل التمييز قدم مطلقا والفعل ذو التصريف نورا سبعا شرح ابن عقيل: صص ۶۷۳-۶۶۶؛ أوضح المسالك: صص ۳۳۴-۳۳۲؛ نحو الوافی: صص ۴۲۵-۴۱۳</p>

<p>۱۵</p>	<p>وجه تسمیه حروف جر؟، تعداد حروف جر؟، حروف جری که مختص اسم‌های ظاهر است؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات أَلْفِیة</p>	<p>حروف الجر: هاک حروف الجرّ وهی من إلی حتی خلا حاشا عدا فی عن علی مذ منذ ربّ اللام کی واو وتا والکاف والبا ولعلّ ومتی بالظاهر اخصص منذ مذ وحتى والکاف والواو وربّ والتا واخصص بمذ ومنذ وقتا وبربّ منکرا والتاء لله وربّ وما رووا من نحو ربّه فتی نزر کذا کها ونحوه أتی شرح ابن عقیل: ج ۲ صص ۱۴-۳؛ أوضح المسالک: صص ۳۴۱-۳۳۵؛ نحو الوافی: صص ۴۳۱-۴۳۴</p>
<p>۱۶</p>	<p>معانی من جارة؟، معانی لام جارة؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات أَلْفِیة</p>	<p>بغض و بین وابتدئ فی الأمکنة بمن وقد تأتي لبدء الأزمنة وزید فی نفی وشبهه فجر نكرة كما لباغ من مفر للآنتها حتى ولامّ والی ومن وباء يفهمان بدلا واللام للملك وشبهه وفي تعدية أيضا وتعليل قفي وزید والظرفیة استبن ببا وفي وقد بیّنان السببا شرح ابن عقیل: صص ۲۱-۱۵؛ أوضح المسالک: صص ۳۴۶-۳۴۱ و ص ۳۵۰؛ نحو الوافی: صص ۴۵۴-۴۳۴ (حروف جر اصلی، زائد و شبه زائد) و صص ۴۶۵-۴۵۵</p>
<p>۱۷</p>	<p>معانی باء جارة؟، معانی علی و عن؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات أَلْفِیة</p>	<p>بالبا استعن وعدّ عوّض ألصق ومثل مع ومن وعن بها انطلق علی للاستعلا ومعنی فی وعن بعن تجاوزا عنی من قد فطن وقد تجی موضع بعد وعلی كما علی موضع عن قد جعلا شرح ابن عقیل: صص ۲۵-۲۲؛ أوضح المسالک: صص ۳۴۹-۳۴۶؛ نحو الوافی: صص ۴۶۸-۴۷۰ و صص ۵۱۴-۴۷۲</p>
<p>۱۸</p>	<p>معانی کاف جارة؟، استعمال اسمی کاف و عن و علی چگونه است؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات أَلْفِیة</p>	<p>شبهه بكاف وبها التعليل قد یعنی وزائد لتوكيد ورد واستعمل اسما وكذا عن وعلی من أجل ذا عليهما من دخلا ومذ ومنذ اسمان حيث رفعا أو أوليا الفعل كجئت مذ دعا وإن يجرّاً فی مضى فكمن هما وفي الحضور معنى فی استبن شرح ابن عقیل: صص ۳۱-۲۵؛ أوضح المسالک: صص ۳۵۱-۳۵۰؛ نحو الوافی: صص ۵۱۵-۵۲۱</p>
<p>۱۹</p>	<p>وضعیت مای زائده همراه با حروف جر؟، چه موقع رُبّ حذف می‌شود ولی عملش باقی می‌ماند؟، جر مطرد و غیر مطرد چیست؟، تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات أَلْفِیة، أقوال العلماء فی التضمین،</p>	<p>وبعد من وعن وباء زید ما فلم یعق عن عمل قد علما وَرَبُّهُ بَعْدَ رَبِّ وَالْكَافِ... وَقَدْ يَلِيهِمَا وَجَرَّ كَمْ يَكْفُ وَحَذَفَتْ رَبُّ فَجَرَتْ بَعْدَ بِلِ وَأَلْفَا وَبَعْدَ الْوَاوِ شَاعَ ذَا الْعَمَلِ وَقَدْ يَجْرُ بِسَوِي رَبِّ لَدَى حَذَفَ وَبَعْضُهُ يَرَى مَطْرَدًا شرح ابن عقیل: صص ۴۱-۳۱؛ أوضح المسالک: صص ۳۶۲-۳۵۲؛ نحو الوافی: صص ۵۲۸-۵۲۳ و أقوال العلماء فی التضمین: صص ۵۹۵-۵۶۴</p>
<p>۲۰</p>	<p>تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات أَلْفِیة</p>	<p>التصغير: فُعَيْلًا اجعل الثلاثي إذا صَغَّرْتَهُ نَحْوُ قُدَيْ فِي قَذَا فُعَيْعِلٌ مَعَ فُعَيْعِيلٍ لَمَّا فَاقَ كَجَعَلَ دَرَهْمَ دَرِيهِمَا وَمَا بِهِ لِمَتَّهِى الْجَمْعِ وَصَلَّ بِهِ إِلَى أَمْثَلَةِ التَّصْغِيرِ صَبَلٍ وَجَائِزَ تَعْوِضٌ يَا قَبْلَ الطَّرْفِ إِنْ كَانَ بَعْضُ الْأَسْمِ فِيهِمَا انْحَدَفَ وَحَائِدٌ عَنِ الْقِيَاسِ كُلِّ مَا خَالَفَ فِي الْبَابَيْنِ حَكْمًا رُسِيمًا شرح ابن عقیل: صص ۴۸۰-۴۷۷؛ نحو الوافی:</p>

<p>تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفیة</p> <p>۲۱</p>	<p>لتلو یا التصغیر من قبل علم تأنیث أو مدته الفتح انحتم کذاک ما مدّة أفعال سبق أو مدّة سکران وما به التحق وألفُ التأنیث حیث مُدّا وتاؤه منفصلین عدّا کذا المزیّد آخرّاً للنسب وعجزُ المضاف والمركّب وهكذا زیادتنا فعلاّنا من بعد أربع کزعفرانا وقدّر انفصال ما دلّ علی تثنیة أو جمع تصحیح جلا شرح ابن عقیل: صص ۴۸۳-۴۸۰؛ نحو الوافی:</p>
<p>تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفیة</p> <p>۲۲</p>	<p>وألفُ التأنیث ذو القصر متى زاد علی أربعة لن یثبتا وعند تصغیر خباری خیر بین الحبیری فاد والحبیر واردّد لأصل ثانیاً لینیاً قلب فقیمة صیر قویمة تصب وشدّ فی عید غییدة وحتم للجمع من ذا ما لتصغیر غلم شرح ابن عقیل: صص ۴۸۶-۴۸۳؛ نحو الوافی:</p>
<p>تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفیة</p> <p>۲۳</p>	<p>وکمل المنقوص فی التصغیر ما لم یحو غیر التاء ثالثاً كما ومن بترخیم یصغر اکتفی بالأصل کالغطفیف یعنی المعطففا شرح ابن عقیل: صص ۴۸۷-۴۸۶؛ نحو الوافی:</p>
<p>تمرین اعراب همراه با اعراب ابیات ألفیة</p> <p>۲۴</p>	<p>اختتم بتا التأنیث ما صغرت من مؤنث غار ثلاثی کسین ما لم یکن بالتا یرى ذل لبس کشجر وبقر وخمس وشدّ ترک دون لبس وندّر لحاق تا فیما ثلاثیاً کثر وصغروا شدوذاً الذی التی وذا مع الفروع منها تا وتی شرح ابن عقیل: صص ۴۸۹-۴۸۷؛ نحو الوافی:</p>